

Bazar, 15 dekabr 1918-ci il, nömrə 65

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Yekşənbə, 10 rəbiülevvəl sənə 1337. 15 kanuni-əvvəl sənə 1918.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 70 qəpik.

Abunə şəraiti: Yanvarın birinədək Bakı üçün 24, başqa şəhərlərə 35 rublədir. Bir aylığı Bakıda 12, başqa şəhərlərdə 19 rublədir. Elan fiatı: sətri 3 rublə. Kərratla gedən elanlar üçün güzəşt edilir.

ELAN

Azərbaycan Məclisi-Məbusanı (Parlaman) Heyəti-rəyasəsi [Rəyasət heyəti] tərəfindən Məclisi-Məbusan iclasının bazar günü, 15 kanuni-əvvəl (dekabr) gündüz saat 12-də olacağı elan olunur.

b/25

QİSMİ-RƏSMİ [RƏSMİ HİSSƏ]

Azərbaycan Hökuməti qətnaməsinin 3-cü maddəsinə əməl etmək düsturüləməli [təlimatnaməsi]

7 kanuni-əvvəl 1334

§1. Azərbaycan Kazyonni Palatası dairəsində[n] kənarında olan hamı səhmdar müəssisə idarələri hesab verməyə borclu olmayan müəssisələrdən ötrü qoyulmuş olan vergi qərarı ilə 1918-ci ildə əlavə vergi verəcəkdirlər.

§2. Keçən maddədə göstərilən müəssisələrdən hər biri öz olduğu yerində 1919-cu il yanvarın 1-dən gec olmamaq şərti ilə 1914-cü ildə verilmiş

olan vergi qanunlarının 543-cü maddəsi mövcubincə [əsasında] uçastok mədən vergi idarələrinə bəyanat verməlidirlər.

Qeyd 1. 2-ci maddədə göstərilən blankaları, Azərbaycan Kazyonni Palatasından, xəzinələrdən və vergi müdirlərindən məccani [pulsuz] almaq olar.

Qeyd 2. Müəssisələrinin vəsəti [orta hesabla] olmayıb həqiqi mənfəətinə görə vergi qoyulmasını xahiş edənlər, bəyanat verdikləri zaman, uçastok vergi idarələrinə öz ticarət kitablarını və ya mənfəətləri, zərərləri notarius tərəfindən təsdiq edilmiş bir halda təqdim etməlidir. Ticarət kitabları təqdim edilmədiyi təqdirdə kitabları təqdim etmək zamanı göstərilməlidir.

§3. Bir vergi idarəsi dairəsində bir neçə müəssisəyə malik olanların istidasına [xahişinə] görə, uçastok vergi idarələrinə hamı müəssisələrdən bir vergi alınması vəgüzar edilir [tapşırılır]. Ayrı-ayrı vergi uçastokları dairəsində lakin bir şəhərdə və ya uyezddə bir neçə müəssisəyə malik olanlar 1919-cu il yanvarın 1-inə qədər müəssisənin

hesab və kitabına baxılan vergi uçastokuna həqiqi mənfəəti üzərinə faiz vergisi qoyulmasını xəbər verməlidirlər.

Qeyd: Bu istidalar uçastok vergi idarələri tərəfindən baxılıb müzakirə edildikdən sonra nəticəsilə bərabər bilatəxir [təxirə salınmadan] icazə almaqdan ötrü Azərbaycan Kazyonni Palatasına təqdim edilməlidir.

§4. 2-ci maddədə göstərilən tələbatı təqdim etməyən müəssisələr haqqındakı məlumat, vergi nəzarətində olan məmurlar tərəfindən cəm edilir.

§5. Uçastok mədən vergisi idarəsi, müəssisə sahibləri tərəfindən verilən bəyanata baxana qədər həmin idarə sədri tərəfindən təftiş edilir. Buna görə də idarə sədri 1914-cü ildə nəşr edilən vergi qanunlarının 547-ci maddəsindən istifadə edir.

Qeyd: Faiz vergisi alınmaq üçün həqiqi mənfəəti müəyyən etməkdən ötrü ticarət kitablarını və ya notarius tərəfindən təsdiq edilən vəərəqələri təqdim edən müəssisələrin lazımı təqdirdə uçastok mədən vergisi idarə sədrinin təhqi q edilməsi ilə həqiqi mənfəəti məlum olur.

§6. Hər bir müəssisənin 1917-ci ilinin bəyanatı təftiş və müamilatı [əməliyyatları] təhqi q edildikdə, vergi idarəsi faiz vergisi alınmaq üçün həmin müəssisənin mənfəətini müəyyən edib, 1919-cu il şubat (fevral) ayının 15-dən gec olmamaq şərti ilə müəssisə sahiblərinə vergi vəərəqələri (ok-

lodnoy list) göndərir.

§7. Mənfəətləri və müamilə məbləğləri və həmçinin vergiləri əleyhinə etiraz edən müəssisə sahibləri 1919-cu il mart ayının 15-dən gec olmamaq şərti ilə öz etirazlarını uçastok mədən vergi idarələrinə bildirməlidirlər.

§8. Faiz vergisi 1919-cu il aprel ayının 30-dan gec olmamaq şərti ilə xəzinəyə verilməlidir.

§9. Birinci maddəyə müvafiq, mənfəətindən faiz vergisi verməyə borclu olub və 1919-cu il fevral ayının 15-nə qədər vergi verməyə cəlb olunmayan müəssisələr, göstərilən vaxtdan sonra məlum olduqca vergi verməyə cəlb ediləcəklərdir. Vergi vəərəqəsi vüsul olan [gəlib çatan] gündən bir ayın müddətinə qədər müəssisə sahibləri öz etirazlarını bildirə bilərlər. Vergi vəərəqəsi vüsul olan gündən bir ayın müddətinə qədər vergi verməyə cəlb edilən müəssisələr öz vergilərini xəzinəyə verməlidirlər.

§10. 7-ci və 9-cu maddələrdə göstərilədiyi kimi uçastok vergi idarələrinə verilən etirazları həmin idarələr vasitəsilə bir ayın müddətinə qədər quberniya mədən vergi idarələrinə göndərmək olar. Bu etirazların göndərilməsi, vergi verməyi dayandıra bilməz.

§11. Birinci maddəyə görə mənfəətindən faiz vergisi verən müəssisə sahibləri Kazyonni Palataya bəyanat verdiyi təqdirdə, 1914-cü ildə nəşr edilən vergi qanunlarının 509-531-ci maddələri üzrə mənfəətlərindən faiz vergisi və sərmayə vergisi verməli-

dirlər. Bu müəssisələr 1917-ci ildə Azərbaycan dairəsində əməliyyatda bulunan əsas sərmayələrinin miqdarını isbat edib aşkarən hesab verməyə borclu olan müəssisələr haqqında qoyulan qanuna müvafiq 1917-ci il doğru hesabını 1919-cu il yanvarın 1-nə qədər təqdim etməlidirlər. Əsas sərmayə, nizamnamə üzərinə və ya keçmiş illər üçün ayrılmış məbləğ hesab olunur. Bundan əlavə, əsas məbləği müəyyən etməkdən ötrü başqa vəsilələr [vasitələr] dəxi ittixaz [tətbiq] edilə bilər. O cümlədən, xüsusi bank şöbələrində və başqa istiqraz müəssisələrində məlum ola bilər. Əsas sərmayə, müamilədən ötrü idarənin imtiyazlı faizindən buraxdığı 1-ci məbləğ miqdarı və ya şöbə müamilətinin bütün müəssisə müamiləsi münasibətindən hesab oluna bilər.

Belə ki, hərgah müəssisənin bütün əsas sərmayəsi yarım milyon və şöbə müamiləti 10 min və bütün müəssisə müamiləti 100 min rublə etsə, şöbə əsas sərmayəsi 100 min hesab ediləcəkdir. $(50000-10000)=20000$. Bu da həmin şöbənin dövrü sərmayəsi hesab olur. Mübahisəli təqdirdə sərmayə miqdarı Kazyonnu Palatada müzakirə edilir. Bu sərmayəni müəyyən etmək üçün idarə mühasibatı nəzərə alınır.

Qeyd 1: İdarələri Azərbaycan Kazyonnu Palatası dairəsində[n] xaricdə olan 11-ci maddə üzərinə 1918-ci il yanvarın 1-nə qədər hesab və bəyanamə verməyən hamı səhmdar müəssisələr, hesab verməyən müəssisələr

misalı əlavə mədən vergisi verməyə cəlb olunmalıdırlar.

Qeyd 2: 11-ci maddədə göstərilən və Azərbaycan Kazyonnu Palatasının qətnaməsi üzərinə hesab verən müəssisələr cümləsinə daxil edilən müəssisələr 1917-ci il əməliyyatna görə 1918-ci ildə sərmayədən və mənfəətdən faiz vergisi verməyə cəlb olunmalıdırlar.

§12. Keçən maddədə göstərilən müəssisələrin 1917-ci əməliyyat ilinin illik hesabı və balansı təhqiq və təftiş olunmaq üçün müəssisə sahibləri vəkilləri və ya müdirləri tərəfindən Kazyonnu Palataya təqdim edilməlidir. Bu hesabların əvvəlcədən heç bir kəs tərəfindən təsdiq edilməsi tələb olunmayıdır.

§13. Bu düsturüləməlin ikinci maddəsində göstərilən qərar üzrə 1919-cu il yanvarın 10-na qədər uçastok vergi idarələrinə bəyanat verməyən və bəyanat verdikdə dövrü sərmayəni və mənfəəti müəyyən etməkdən ötrü lazımı məlumatı daxil etməyən səhmdar müəssisələri 100 manata qədər para verməli olurlar.

Qeyd: 13-cü maddədə göstərilən cərimədən o müəssisələr azad edilir ki, onlar ikinci maddə üzərinə tələb edilən bəyanat əvəzinə bu düsturüləməlin 11-ci maddəsində göstərilən doğru hesabı təqdim edələr. Tainki bu qərar üzrə hesab verən müəssisələrdən ötrü qoyulan qanunla vergi verməyə cəlb edilsinlər.

§14. 1-ci və 2-ci maddədə göstəri-

lən müəssisələr, mənfəətdən faiz vergisi və həmçinin 1917-ci il oktyabr qanununa müvafiq dövləti mədən vergisi qərarı ilə sərmayə vergisi verməlidirlər. Hərgah 1918-ci il 17 oktyabrda Azərbaycan Hökuməti qətnaməsi üzərinə bu qanunun maddələri və mədən vergiləri haqqında qoyulan düsturül-əməl maddələri təgyir və təbdil edil-məmiş [dəyişdirilməmiş] olsalar.

ANDRANİK MƏSƏLƏSİ

İngilis komandasının və qismən bizim Hökumətimizin “təhriri [yazılı] və şifahi” tədabirinə [tədbirlərinə] rəğmən Qarabağ əhalisinin dadü fəryadını gənə də eşitməkdəyik. Aşkardır ki, Bakıdan deyilən sözlər, nəsihətlər və xəbərdarlıqlar, hətta general Tomsonun təhdidi belə Andranikə heç də əsər eyləməyir. O, öz işindədir, müsəlman kəndlərini dağıdır, əhalisini öldürür, ya qaçırdır. Arvadların irz və namusuna sataşır, əsir edir, qərəz, qüvvətcə zəif yerlərimizə soxulub bildiyini edir və Bakıdan gedən sifarişlərə, aşkardır ki, məhəl-güzar olmayır [məhəl qoymur, etina etmir].

Zənni-acizanəmcə, Andranik məsələsinə ciddi surətdə əhəmiyyət verənlər, Azərbaycan müsəlmanlarının cinayətkar ünsürlər zülmü və sitəmi altında məhv edilmələrinə razı olmayanlar və Azərbaycanın qoparılmaz bir qismi olan ümum Qarabağ müsəlmanlarının daim qorxu altında yaşayıb

da yedikləri, içdikləri, güzəran və məişətləri haram olmağına soyuq nəzərlə baxmayanlar və bilaxirə [nəhayət] münasibəti qeyri-müəyyən qonşu millətdən olan müsəlləh [silahlı] bir qüvvənin hüduhumuz sahilində xudsəranə [özbaşına] hərəkətdə bulunmasının aqibətini nəzəri-diqqətə alanlar, bu məsələni tezliklə bu tövr ya o tövr həll və fəsl etmək [sonlandırmaq] üçün Andranikin kim olduğunu, yəni simayi-siyasisini [siyasi simasını], məmuriyyə-tini, kimin tərəfindən bu əmrə [işə] məmur olduğunu bilib, bu cürə vəhşi hərəkətlər vasitəsilə təqib edilən məqsədin mənayi-həqiqisindən lazımcınca xəbərdar olmalıdırlar.

Məsələni, deyirlər ki, Andranik türklərlə ermənilər arasında vəqə olmuş müsəlihədən [sülhdən] dolayı, erməni hökumətindən küsüb “özbaşına” olubdur və məsuliyyəti öz öhdəsinə olmaq üzrə cürbəcür işləri də özbaşına görür.

Ola bilər, kim bilir, bəlkə Andranik erməni hökumətindən küsüb də erməni camaatı içində şöhrət qazanmaq istəyir. Və bu şöhrətə malik olmaq yolunun ən rastını [asanını] tapıb, müsəlmanların əlsiz-ayaqsız qisminin üzərinə top və tufənglə hücumlar edib “rəşadət” göstərir. Yəni istəyir ki, “igid” Andranikin adı ermənilər arasında dillərdə zikr olunub hər kəsin məhbubül-qұлubu [qəlbinin sevimlisi] olsun. Nə deməli, bəlkə “qəhrəman” Andranikin günlərin bir günü erməni padşahı olmaq fikri də vardır. Zatən

hal və övza [vəziyyət] öylə bir surət peyda etməkdədir ki, “avantürist”in başından cürbəcür xəyallar keçir.

Vaqiən [həqiqətən] əgər iş böylə isə, yəni Andranikin qonşu erməni hökumətinə heç bir dəxli yoxsa və gördükləri vəhşiliklərin cavabdehəndəliyi dəxi məhz öz boynuna isə, o halda bu Andranik erməni camaatının gözündə “igid” olsun, “qəhrəman” olsun, nə olur-olsun, bizim gözümüzdə adi bir quldurdu. Çünki bir şəxs ki, başına adam yığıb kənd-kəsək üstə tökülüb qətlü qarətə məşğul ola, o şəxsə quldur deyirlər.

Böylə olan surətdə bir quldurun yanına “delaqat” göndərmək, onu kağız vasitəsilə quldurluqdan mən’ qılmaq və ya həddini bildirmək üçün teleqram vasitəsilə təhdid etmək, nə Hökumətimizin şanına layıqdır, nə ingilis komandasının... Və bir də məşhur məsəldir ki, “Quran oxumaqla donquz darıdan çıxmaz.” Quldurların qabağına lazım olan qədər güc göndərmək istər ki, dəstəsini də, özünü də dəstgir [əliqolu bağlı] edib məhkəmə qarşısına gətirsin və cəzayi-səzasına [layıqlı cəzasına] çatmaq üçün təhti-mühakiməyə [mühakimə altına, məhkəməyə] verilsin.

Bu bir.

Bu da ola bilər ki, Andranik erməni hökumətindən heç də küsməyibdir. Özü də həmin hökumətin məxfi və ya ələni [açıq] bir ajanı, bir məmurudur və ya daha açığı təhti-komandasında [komandanlığı altında] hökumətin rəsmi qoşunu olan bir nəfər erməni gene-

ralıdır. Sərhəd məsələsini Tiflis Konfransında sülh və sazişlə həll etmək istəməyən erməni hökuməti həmin bu məsələni qılınc zoru ilə qurtarmağa qərar verib, general Andraniki də göndərmişdir ki, hüduumuzu keçib müsəlmanları tədhiş [terror] ilə pərakəndə qılmaqla arzu etdikləri yerləri təhtitəsəllüt və təsərrüfə [hakimyyəti və əmri altına] keçirib Ermənistan torpağına qatışdırsınlar. Deməli, bu surətdə Andranikin hərəkəti-vəhşiyanəsindən [vəhşicə hərəkətlərindən] məsul tutulacaq adamlar, ən əvvəlcə erməni hökumətinin başında duran şəxslər olur. O halda, Andranikin yanına mürəxxəslər [nümayəndələr] göndərmək və ya kağızla sifarişlər etmək [kimi] vecə gəlməz tədbirlərin heç bir mənası yoxdur. Bu sifarişlərin, bu teleqramların məhəlli-aidinə [aidiyyətli yerə], yəni erməni hökuməti başında duranlarına göndərməsi icab edir [lazım gəlir]. Bilək, görək ki, erməni hökuməti bizə qarşı müharibə meydanını açır? Ya bu vəhşiliklərin mənası nədir? Bəlkə Ermənistan Cümhuriyyətini müstəqil bir surətdə yaşatmaq üçün özlərində qabiliyyət və istedad olduğuna inanan və bu təqdirdə qonşularının da müstəqil yaşamalarını istəməyən daşnaklar Qafqazın orasında-burasında andraniklər vasitəsilə qəsdən şuluqluq salıb ölkəmizin təkrar qəyyumlar əlinə keçməsinə təqib edirlər. Qərək, bu işgillərin [şübhələrin] bizim üçün aydın və aşkar edilməsi dəxi xaricən vacibi olan işlərimiz cümləsindəndir.

Bu iki.

Bir də o mümkündür ki, Andranik nə quldurdu, nə də erməni hökumətinin rəsmi məmuru... Bəlkə məhz müsəlman qanı tökməkdən xüsusi bir ləzzət hiss etmək mərazinə mübtəla olan bir nəfər erməni mütəəssibidir [fanatikidir] ki, bunun bu vəhşi hərəkətinə Ararat Hökuməti də razı deyil. Lakin ipini çəkməyə qolunda güc yoxdur.

Bu da üç.

Şübhəsiz, bu üç zəndən başqa Andranik məsələsinin qaranlıq yerlərinə işıq salan dördüncü və beşinci və doqquzuncu zənlər iradə dəxi mümkündür. Fəqət, bizcə, zənni-qalib [doğru olma ehtimalı ən güclü olanlar] bu üçdədir. Ondan əlavə bizdən ötrü vacib olan dəxi budur ki, görək Andranik quldurmu, rəsmi məmurmu və ya təkrar qırğın salmağa bais olan bir nəfər mütəəssib ermənimi? Çünki ciddi tədbirin ittixaz [tədbirlərin görülməsi] və tətbiqi bu üçdən birinin təyininə bağlıdır.

Lakin bunu təyin etmək işinin, öz yolu ilə icrasına məşğul olmaqla bərabər, bir tərəfdən zülm və sitəmə məruz qalan müsəlmanları tezliklə xilas etmək və digər tərəfdən bu vəqənin getdikcə böyüyüb başımıza əngəl olmağına imkan verməmək üçün səri [tez] və müəssir [təsirli] tədbirlərlə Andranik hərəkətini nə tövr olsa dayandırmaq lazımdır. Fəqət bu yoldakı tədbirlər yalnız ingilis komandasını təkrar-təkrar müraciətlərlə təciz

[narahat] etməkdən ibarət olmamalıdır. Zətən bu müraciətlərin nəticəsi o ola bilər ki, öz-özümüzü qorumaq qabiliyyət və qüvvətimizə şübhə edənlər olar. İngilisləri əhvalatdan vaqif etmək əlbəttə borcumuzdur. Qafqazda nizam və asayişin bərqərar edilməsi işlərinin icrası da ingilislərin borclarıdır. Bunu özləri elan edibdirlər. Və ola bilər ki, ingilislər andraniklər hərəkətini böyük nüfuzları sayəsində mənəvi bir qüvvə ilə də dayandıрмаğa müqtədirdilər. Lakin biz dəxi bu cürə hərəkətləri cismani qüvvələrimizlə durdurmağa müqtədir olmağımızı lazım olan dərəcəyə qədər bildirməliyik. Andraniklər dəxi türklər gedəndən sonra baş qalxıb zənn etməsinlər ki, biz qoşunsuz və əsgərsiz qalmışıq. Lazım olan yerdə, hamımızın – arvadlarımıza qədər – əsgər olduğumuzu andraniklər içində bilməyənlər yox deyil zənn edirəm. Fəqət bir bu qədər tökülən qanlardan sonra bəşəriyyət artıq zara gəlib sülh-sülh deyə sevindiği halda, bu sülh axşamı bir də təkrar qan tökmək igidlik deyil, rəzalətdir və o qana səbəb olanlar bəşəriyyət lənətinə gəlməkdən başqa özgə bir mənfəət qazana bilməzlər. Bu cürə vəhşi hərəkətlər icrası ilə erməni millətinə xoş gəlməyi qəsd edən andraniklər, zənn edirəm ki, səhvədirdilər. Onlara “afərin” deyib əl çalanlar, bu gün erməni millətinin içində də çox az tapılar. Bir ay bundan əvvəl qonşuluq tərqiinə [üsuluna] müvafiq sülh və sazişlə yaşamaq naminə xanımlarımıza müraciət edən erməni

xanımları, fəhlələrimizi çağıran erməni fəhlələri, əminəm ki, andraniklərin bu yollu haqq-şikənanə [haqqı tapdalayan] hərəkətlərindən son dərəcə dilgir [narazı] olmaqla bərabər, müraciət etdikləri və çağırdıqları qonşuları qabağında “qəhrəman” andraniklərin xəcalətini çəkirlər.

Burasını da yaddan çıxartmasınlar ki, Andranik məsləkli başçıların bu qədər mənhus politikası nəticəsindən cürbəcür fəlakətlər çəkmiş olan erməni milləti, bir kərə qalxıb da bu yalançı pəhləvanları öz əllərilə üstlərindən dəf və rəf edər [aradan qaldırar] ehtimalı da meydanda yox deyildir.

Biz hər halda özümüzü qorumalıyıq və hüdudumuzu elə möhkəm bir vəziyyətə salmalıyıq ki, hər dəli, qudurmuş soxulub bildiyini, istədiyini yapa bilməsin. Ümum əhalimizin, baxşus [xüsusilə] hüdud yaxınlığında olanların müdafiə və mühafizəsi üçün əlimizdə vasitələr lazımdır ki, hərəkətcə sürətə və fəaliyyətə də qüvvətə malik olmaqla xalqımızı mütməninl-qəlb [xatircəm] etsin.

Zənn edirik ki, möhtərəm Parlamentin əzaları, baxşus Qarabağ məbusları, Andranik məsələsi haqqında Hökumətdən izahat istəməsə də, Hökumət özü bu işdə nə növ tədbirlər görüldüyünü və görüləcəyini və bununla bərabər bu işə nə nəzərlə baxdığını da Parlamentin hüsurunda bəyan və elan edəcəkdir.

Hacıbəyli Üzeyir

HADİSƏLƏRİN MƏNASI

Dünya müharibəsində üz-üzə gələn böyük dövlətlərdən İngiltərə, Fransa və Amerika zümrəsi nəhayət qalib gəldi; Rusiya, Avstriya, Almaniya zümrəsi isə məğlub oldu. Yalnız məğlubiyətlə qalmadı, bu dövlətlər daxilində inqilablar zühur etdi. Bu hadisələrin mənasını anlamaq lazım. Çoxları deyirlər ki, inqilab çıxdı, çünki məğlub oldular. Bəziləri də deyirlər ki, məğlubluqlarına bais olan səbəb inqilablarına bais olan səbəbin eynidir. Əcəba bunların hangisidir, nədir bu ağılları heyran buraxan hadisələrin səbəbi?

Dövlət, insanların müxtəlif şəkillərdə bulunan cəmiyyətlərindən birisidir. Cəmiyyətin tərəqqisi vardır, bu tərəqqi müəyyən qaydalara və qanunlara tabedir. Müəyyən bir şəkli-siyasiyə [siyasi formaya] girincəyə qədər cəmiyyət müxtəlif hallar keçirir; fəqət hər hangi halda olursa-olsun, cəmiyyətin özünəməxsus daxili təzadları vardır. Təzadlar ictimai olduğu kimi, siyasi də ola bilər. Siyasi təzadların da ənvəsi [növləri] vardır. Bu təzad, sinfi də olur, milli də.

Hərbi-ümumiyyə iştirak edən böyük dövlətlərin bünyələrində müxtəlif təzadlar vardı. Bunların həpsində müş-tərək bir təzad vardı: ictimai müsavatsızlıq. Məmləkətin məhsulət, Yevropa dövlətlərindən heç birisində daha müsavət üzrə təqsim edilməyir [bərabər paylanmayı]. Sosializm heç yanda tətbiq olunmamışdır. Dövlətli-kasıb, tox-ac davası hələ hökmündə baqidir [qa-

lır]. Bu təzad İngiltərədə də, Fransada da, Almaniya, Avstriya və Rusiyada da mövcud idi və hələ dəxi mövcuddur.

Bundan keçdikdən sonra, bir də siyasi təzad vardır. Siyasi təzad, millətin tərəqqiyati-ictimaiyyəsi [ictimai inkişafı] ilə malik olduğu şəkli-hökumət [idarə üsulu] arasında hasil olur. Əhəlinin müstəhsil [istehsalçı] qismi, demokrasi sinfi idrak sahibi olar; tərəqqi edər, gözü açıqlar, sinfi ehtiyaclarını dərk edər. Buna müqabil, siyasi şərait və hürriyyətlər istər; istədiyi siyasi şəraitə hasil etməyincə əfkari-ümumiyyə [ictimai rəy] ilə hökumət və təzi-hökumət arasında bir ixtilaf çıxar ki, bu da siyasi bir təzadə bais və fürsət hasil olunca böyük bir böhrana səbəb olar.

Rusiyada yeni həyata girmiş, fəal, münəvvər [ziyalı] bir burjua sinfi vardı. Rusiya demokratiyası [xalqı] inqilab-pərvəranə fikirlərlə pərvəriş tapırdı [bəslənirdi]. Qüvvətli, parlaq bir ədəbiyyat, mütəfəkkir və münəvvər bir ürəfa vücuda gəlmişdi. Əfkari-ümümiyyə başqa bir məcrada axırdı. Məmləkət dərəbəyliyindən [feodalizmdən] qalma qəliblərə sığmayı, hürriyyəti-siyasiyyə [siyasi azadlıqlar] tələb edirdi. Halbuki çarizm həman əski üsul ilə dururdu. Hökumət, məmləkətin münəvvər və fəal əsnafına deyil, köhnəpərəst, mürtəcə dvoryanstvaya [zadəganlığa] istinad edirdi, ruhla qəlib arasında bir təzad vardı; ruh qəlibə sığmayırdı.

Almaniya da öylə idi. Almaniya olduqca qüvvətli, mütəşəkkil bilikli, becərikli bir xalq dünyanın müəzzəm

[böyük, əzəmətli] və müntəzəm bir təşkilata malik mücərrəb [təcrübəli] əmələ [işçi] firqəsi var ikən hökumət aparatı feodal halı ilə yaşayan əsgəri bir firqənin əlində, iqtidar yarım dərəbəyi hökmündə bulunan xanədanlarda idi; intixabi-ümumi [ümumi seçki] yox, məsuliyyəti-vüzərə [nazirlərdə məsuliyyət] yox idi. Demək ki, burada da ruhla qəlib arasında siyasi bir təzad var idi. Yalnız alman sisteminin intizamı, bu təzadın Rusiyada olduğu qədər məhsus [həssas] olmadığına səbəb olurdu.

Avstriya kəza [eynən] bu dərədə mübtəla idi. Şu qədər var ki, Avstriyanın Almaniyaadakı demokrasi cərəyanından daha şiddətli bir böhrani-siyasidən başqa digər bir bəlası dəxi vardı: milli təzad. Avstriya müxtəlif millətlərdən təşəkkül etmişdi. Bu millətlər kəndi haqlarını tələb edirlərdi; hissi-milli, haqqi-millini arayırdı. Halbuki Avstriya-Macaristan sultanı bu hissələrin fəvqündə mətbu [tabe edən] və nazim [tənzimləyən] rolunu oynayırdı. Demək ki, millətlə dövlət arasında da bir təzad, bir mübarizə vardı.

Bu dərədlə Avstriya yalnız deyildi. Rusiya da bu dərədə idi. Rusiya da onun kimi qurama bir hökumət idi. Rusiyada dövlət milləti əzir, millətlə dövlət arasında qatı mübarizələr davam edirdi.

Dövlət və millət kəlmələrini mütəzad [bir-birinə zidd] və mütəbariz [açıq, bariz] mənada işlədiriz; halbuki, əksərən, dövlətlə milləti bir bilirlər; çünki dövlət də millətin bir şəkli-digəridir

[başqa bir halıdır]. Millət özək, dövlət qabıqdır; fəqət bu tərif, şümullu bir millətə aid olan dövlətlər haqqında səhihdir. Digər təbirlə demək olar ki, bu tərif təbii təşkilata malik olan dövlətlər haqqındadır; çünki ən təbii dövlət, milli olan dövlətdir; fəqət təhtidarəsində bir çox millətlər olan dövlətdə, məlumdur ki, dövlət mənası ilə millət mənası bir olammaz. Nasıl ki, Avstriya-Macaristan dövləti daxilində çex, slovak, macar, alman, polyak, rusin, italyan, rumın millətləri olduğu kimi, Rusiya dövləti daxilində də rus, fin, türk, erməni, gürcü, ukrayna və s. millətlər vardır. Halbuki İngiltərə, Fransa, sonra işə müdaxilə edən Amerika dövlətləri ictimai bir təzadə, yəni sinif müsavatsızlıqlarına malik idisələr də, şəkli-hökumətləri bu biri məmləkətlərdə olduğu qədər dərin bir təzadə azarlı deyildi. Bu hökumətlər binnisbə [nisbətən] demokratik və o dərəcədə də milli hökumətlər idi. İngiltərədə bir irlənd məsələsi var idisə də, Avstriya, Rusiya dərəcəsində deyildi. Fransa bu məsələyə tamamilə yabançı idi. Amerikada kəza milli ziddiyyət yoxdu. (Bu məmləkətlərin daxili təşkilatı nəzərə alınaraq hökm verilir. Qanuni siyasəti başqa bir məsələdir.)

Yuxarıda söylədik ki, müharibə mövcud təzadələri şiddətləndirmək xasiyyətinə malikdir. Təbiidir ki, təzadələri müxtəlif və çox olan dövlətlərin müharibəyə təhəmmülləri [düzümləri] də o nisbətdə az olacaqdı. Əvvəl təhəmmülsüzlük göstərən, əcaib [təəcübü]

deyildir ki, Rusiya oldu. Çünki Rusiya şəkil və qəlib etibarı ilə Yevropa ölkələrindən ən gerisi, ictimai, siyasi və milli böhran nöqtəyi-nəzərindən ən ilətlisi [problemlisi] idi. Sonra sıra Avstriyaya gəldi. Nəhayət, qüvayi-istehsalıya [istehsal gücü] və iqtisadiyyəcə də kəndisindən daha qüvvətli olan Amerika ilə də toqquşmağa məcbur qalan Almaniya bitab düşdü.

Almaniya böhranı, milli Almaniya dövləti daxilində qalaraq, siyasi bir şəkildə cərəyan edir. Yarım feodal bir şəkli-hökumət, demokratik cümhuriyyətə dəyişdirilir. Rusiya ilə Avstriya isə bununla qalmayı, parça-parça olaraq mürəkkəb [ibarət] olduğu parçalarına ayrılır. Hər ayrılan parçada, eyni zamanda birər cümhuriyyət elan edirlər. Demək, demokratik və milli olmayan dövlətlər, xaric bir zərbə təhtində [altında] təhəmmül göstərməyərək birər milli-demokrat şəkli alırlar.

Daha Hərbi-ümuminin [Birinci Dünya müharibəsinin] ibtidasında [başlanğıcında] ikən bu böyük bədərə [təhlükə; fəlakət] üzərinə yazılan siyasi təhlillərdə deyirlərdi ki, Hərbi-ümumi nəticəsində millətlərin haqqı təslim olunacaqdır. Qərib idi ki, İngiltərə zümrəsi də, alman zümrəsi də millətlərin hüququ üçün davaçı olduqlarını iddia edib dururlardı. Əlbəttə imperialistlərin məqsədi-əsiləri [əsl məqsədləri] bu deyildi; fəqət məqsəd bu deyil ikən hər iki tərəfin bundan bəhs eyləməsi, bu həqiqətin nə dərəcədə qüvvətli olmasını göstərirdi.

Azərbaycan məbuslarından Sxakaya pək doğru deyirdi ki, Böyük Fransa inqilabı insanın hüququnu təşxis [təyin] eylədi isə, Hərbi-ümumi də millətin hüququnu elan etdi.

Milli hərəkətlər eyni zamanda da demokratik bir rəng alır. Milliyyət və demokratizm haqqında yanlış məlumat sahibi olanlara bu iki kəlmənin yanaşı gəlməsi bəlkə də bəid [qəribə] görünür; çünki demokratizm, adətən milliyyətəpərvərliyə zidd ədd [hesab] olunmaq bidəti [səhvi] bizcə məşhurdur. Bu bidətə vaxtilə çox etina olunurdu. Hətta bizim Qafqaziya sosial-demokrat şeyxləri belə bu xüsusda az inad və israr göstərməmişlərdi.

Fəqət bu gün onlar da mötərifdir-lər [etiraf edirlər] ki, milliyyətlə demokratlıq qətiyyəən düşmən məfhumlar deyildir. Səbiq Qafqaziya və lahiq [indiki] gürcü demokratiyasının pişvalarından [liderlərindən] Jordaniya cənabları, baxınız bu xüsusda nə kimi etirafda bulunurlar. Son günlərdə söyləmiş olduğu bir nitqində Jordanya deyir ki:

“Millətin kəndi iradəyi-müstəqiləsini kəndi hüdudu daxilində və kəndi dili və mədəniyyəti vasitəsilə ibraz edəmmədiyi [nümayiş etdirə bilmədiyi] bir yerdə demokratizm təsəvvür eyləmək qeyri-mümkündür. Milliyyət və demokratlıq cərəyanları əksərən itti-faq edirlər. Böyük Rusiya inqilabı çıxdığı zaman, biz milliyyətlərə ayrılmanın əleyhində olduq. Halbuki bizim istədiyimizə rəğmən həyat bu əsası

üstə çıxardı.”

Əvət, Avropanın qərbini təşkil edən İngiltərə ilə Fransa, şərqini təşkil edən Almaniya-Avstriyaya qarşı çıxdıqda, şərqin qərbə qarşı bir nöqsanı vardı ki, burası demokratik və milli deyildi. Şimdi Avropanın şərqə də qərbi kimi milli və demokratik bir şəkil alır. Bu şəkil, yalnız Avropa dövlətlərində deyil, Türkiyədə də hakimiyyət qazanır. Orası da həm milliləşməkdə, həm də demokratlaşmaqdadır.

Demək ki, aləm keşməkeşlərinin nəticəsində milliyyət və demokratizm prinsipləri qalib çıxır. Dünya hadisələrinin bugünkü mənası iştə bundan ibarət.

M. Ə. Rəsulzadə

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

**Alişan [şanı uca] Fətəli xan Xoyski
hüzuri-alilərinə [uca hüzuruna]**

Parlaman Rəisinin Sədri-vükəlaya [Nazirlər Şurasının Sədrinə] göndərdiyi məktub:

“Azərbaycan Cümhuriyyəti Məclisi-Məbusanının 10 kanuni-əvvəl [dekabr] tarixli iclasında yeni Kabinə təşkili üçün Baş vəkili [Baş naziri] intixab [seçmə] və dəvəti mənə mühəvvəl edilmişdi [tapşırılmışdı]. Parlaman fraksiyalarının rəyini nəzərə alaraq və zati-alilərinin məharəti-siyasiyyələri və bu anadək vətən və millət uğrunda göstərdikləri hüsni-xidmət və fədakarlıq

böylə mühüm və müşkül bir məsələ üçün zati-alilərini dəvət etməyə məni məcbur etməsinə məbni [istinad edərək], Baş vəkaləti qəbul və müştərək bir Kabinə təşkil etməni arzu edirəm, əfəndim.

Zati-alilələrinə olan səmimiyyət və iradətimin [diləyimin] qəbul buyurulması mərcudur [rica olunur].

*Parlaman Rəisi naminə doktor
Həsən bəy Ağayev”*

Müsəlman sosialistləri fraksiyasının bəyannaməsi (Məruzəçi Əhməd Cövdət Pepinov cənabları)

Əfəndilər! Müsəlman sosialistlər ittifaqı və müsəlman sosial-demokrat “Hümmət” firqəsi tərəfindən yoldaşlarımız Səfəkdür və Şeyxülislamov tərəfindən müfəssələn bəyan edilən nöqtəyi-nəzərimizi aşağıdakı deklarasyon şəklində nəzərinizə yetirmək niyyətindəyəm.

Biz müsəlman sosialistlərinin Parlmana girməkdən məqsədimiz, Parlaman ideyasını, hökumətin məsul olmasını, yeridilən siyasətin açıq və aşkar tutulmasını, cümlə hürriyyətlərin bərpa edilməsini və Məclisi-Müəssisənin tezliklə çağırılmasını bu kürsüdə müdafiə etməkdir. Bu məqsədlə, biz Hökumətin yeridəcəyi siyasət haqqında şu surətlə bəyan edirik. Firqə və fraksiya nümayəndələrindən mürəkkəb, müştərək bir Hökuməti qəbul edir və onun proqramı[nın] demokratik əsaslara müvafiq olmasını arzu edirik.

Gələcək hökumətin əvvəlinci vəzifəsi, Azərbaycan Cümhuriyyətinin istiqlalını bütün qüvvəsilə müdafiə etmək, Azərbaycan demokratiyasının qazandığı bu müqəddəs haqqı var qüvvəsilə mühafizə etməkdir. Biz inanırıq ki, azəri türklərinin istiqlalı təyin və təsdiq olduqdan sonra “yalançı milliyətçilik” ortadan qalxar və şimdiki əsrin məhsulu olan sinif ayrılığı və sinif mübarizəsi qolaylıqla bizim də camaatın içində girər ki, bu da ümumi demokratiyanın xeyrinədir. Fəqət istiqlalı mühafizə etmək öz kabinetinə girib də qapanmaq deyil. Bir çox tarixi, mədəni və ən ziyadə ekonomik əsaslar, Zaqafqaz millətləri və cümhuriyyətləri və əski Rusiya torpağı üzərində əmələ gəlmiş hökumətlərini biri-biri ilə sıxı münasibətdə bulmağa məcbur edir. Buna binaən [əsasən] biz əvvəla Zaqafqaz cümhuriyyətlərinin biri-biri ilə həm siyasi və həm də iqtisadi cəhətdən sıxı bir rabitədə bulunmalarını arzu edirik. Bundan məəda [başqa] Rusiyada əmələ gəlmiş müstəqil parçaların biri-biri ilə yaxınlaşsın da hər tərəf üçün mənfəətli ittifaq yapmağın da tərəfdarıyıq.

Xarici siyasətimizi gözdən keçirdikdə, qonşularımızla olan münasibətimizin [münasibətlərimizin] heç də yaxşı olmadığını və Avropa millət və dövlətləri ilə lazım olan münasibətə girilmədiyini görürüz. Şimali Qafqaz Cümhuriyyəti ilə ən sıxı münasibətin saxlanmasını arzu edirik. Bizə dost və mehriban olan demokratik Gürcüstan

Cümhuriyyəti ilə siyasi və iqtisadi ixtilafların bərtərəf edilməsini [aradan qaldırılmasını], ixtilaflı məsələlərin ədalət üzrə həll edilməsini və tez bir zamanda ən səmimi münasibətin qurulmasını arzu edirik.

Yaxın qonşumuz olan Ermənistan Cümhuriyyəti ilə indiyə qədər heç bir münasibətə girilməmiş və mövcud olan münasibət isə pək gərgin; heç də dostanə deyil. Halbuki hal və vəziyyət bizimlə Ermənistan arasında həqiqi bir dostluğun bərpa edilməsini tələb edir. Bu iki cümhuriyyətdə yaşayan millətlər, ən ziyadə erməni və türklərdir. Əgər bu hökumətlər arasında hüsni-münasibət olmazsa, orada yaşayan millətlərin arasında da dostluq olamaz və əksinə, arada həll edilməmiş ərazi məsələsi vardır. Böylə ixtilaflı məsələlər, silah gücü ilə həll olunmayacaq. Dünyanın ən qüvvətli dövlətləri milyonlarca qurban verdikdən sonra böylə ixtilaflı məsələlərin silah gücü ilə həll olunmayacağını dərk etdilər. Kiçik millətlər üçün bu bir dərsi-ibrətdir. Buna binaən, böylə ixtilaflı məsələlərin silah gücü ilə həll olunmayacağını qət edib anlaşma və uzlaşma ilə həll etməyə çalışmalıdır. Buna görə biz Hökumətdən Ermənistanla sıxı münasibətə girişməsinə və bu cümhuriyyətlə ən dostanə münasibətin vəz edilməsinə [qurulmasına] çalışmasını tələb edirik.

Başqa hökumətlərlə də dostanə münasibətə girmək hökumətin vəzifələrindən olmalıdır; fəqət Avropa mil-

lətləri ilə münasibət peyda etmək üçün oraya bir Parlaman heyətinin göndərilməsini münasib görürüz.

Daxili işlərimizə keçdikdə, biz ən əvvəl bütün böyük və əhəmiyyətli işlərimizi həll etməyə haqq və səlahiyyəti olan Məclisi-Müəssisanı dörd əsaslı üsul üzrə tez bir zamanda çağırılmasını tələb edirik. Bu işi Parlaman kəndi əlinə almasını istəriz.

Şimdiyə qədər məmləkətdə qanuni bir həyatın olmadığı, keyf və təzyiqin xüsusən ayrı-ayrı cərəyanlara və millətlərə qarşı hökm sürdüyünü etirafı, gələcək hökumətdən daxildə qanun dövrünün qurulmasını və inqilabın rəhmətlərindən olan cümlə hürriyyətlərin iadə edilməsini tələb edirik. Mart və sentyabr hadisətini istintaq etmək üçün xüsusi bir Parlaman istintaq komiyonunun seçilməsini və qeyri siyasi firqə ilə bu yolda işləməsinə lazım biliriz.

Qəvi [güclü] bir hökumətin olmasını arzu edirik; fəqət biz bunu inqilabdan əvvəl mövcud olan müəssisələrin yenedən qurulması ilə köhnə adları dirildib köhnə formaları iadə etməkdə [qaytarmaqda] görməyirik. Köhnə idarə bütün puçluğunu göstərdi. Onun dalınca qaçmaq həyatı anlamamaqdır. Biz idarələrin camaata yaxın olmasını, camaata etimad etməsinə istəriz. İdarələrdə bulunan bir çox yaramaz üzvlərin kənar edilməsini və sağlam bir idarə qurulmasını tələb edirik.

Bu axır illərin bütün ağırlığı, ən ziyadə [ən çox] fəhlə və kəndlilərin

boynuna düşmüşdür. Bunların halı pək ağır və pərişandır. Buna görə də, bu siniflərə yardım etmək, gələcək hökumətin borcudur.

Bütün Azərbaycanda səkkiz saatlıq iş müddəti qəbul olunmalıdır. Şimdiyə qədər inqilab əsnasında fəhlələrlə yapılan müahidələr [müqavilələr] kəndi qüvvətini saxlamalı və fəhlə müəssisələri və təşkilatları yapımaq üçün heç bir mümaniat [manecilik] olmamalı, maddi və qeyri yardımlarda bulunmalıdır.

Torpaq qanunu daha Zaqafqaz Seymində, bütün müsəlman fraksiyalarının iştirakı ilə qəbul edilmişdir; fəqət şimdiyə qədər hökumət onu tətbiq etməmişdir. Biz təklif edirik ki, torpaq komitələri təşkil olunsun və qəbul olunmuş torpaq qanunu tətbiq olunmağa başlasın. Camaat təşkilatlarının artması üçün bütün qüvvətimizi sərf etməliyiz və bunun üçün köhnə qəbul olunmuş “zemstvo” qanununu tezliklə tətbiq etməli və “zemstvo” təşkilatlarının tezliklə vücuda gəlməsinə çalışmalıdır. Mövcud olan hökumət müəssisələri pək çox, pək böyük, pək də ağırdırlar. Bu müəssisələrin bəzilərini qaldırmaq, bir çoxlarının da şüubatlarını [şöbələrini] azaltmaq lazımdır. Camaat bu ağır və bahalı idarələrə tab gətirə bilməz. İdarələri yüngülləşdirmək və ucuzlaşdırmaq lazımdır.

Maliyyə işlərimiz pək qarışıq və dolaşıqdır. Gələcək hökumət bu işləri düzəltmək və sistemə qoymaq məcburiyyətindədir. Daxildə ticarəti can-

landırmaq üçün iqtisadi müahidələr [müqavilələr] yapmalı və hüduqlarımızı açmalıyız.

Müdafie edəcəyimiz məsələlərdən biri də qadınlarımızın haqq və səlahiyyəti kişilərimizlə bərabər olmaqdır. Bizim qənaətimiz bunadır ki, işdə bu əsasların qəbul və tətbiqi cümhuriyyətimizi bu ağır günlərdə aydınlığa çıxara bilər. Bu yolda Azərbaycanın zəhmətkeş kəndli və fəhlələrinin bizə yardımçı olacağına inanırıq.

Yaşasın Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyəti!

Yaşasın Qafqaz millətlərinin dostluğu!

Yaşasın Cəmiyyəti-Əqvam!

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

* Lloyd Corc Bristolda söylədiyi nitqində demişdir ki, İngiltərədə elan edilmiş məcburi mükəlləfiyyəti-əsgəriyyə [hərbi mükəlləfiyyət] vaxt iqtizasınca [dövrün tələbi ilə] olmuşdur və ləğv ediləcəkdir. Əlavə, Sülh Konfransında da bütün Avropada mükəlləfiyyəti-əsgəriyyəni ləğv etməyə çalışmalıdır ki, bir daha müharibə olmasın.

* Bukovina Milli Şurası Bukovinanı Romaniyaya mülhəq edilmiş [birləşdirilmiş] elan etmişdir.

* Stokholmda müntəşir “D. N.” qəzetəsi xəbər verir ki, Stokholmdan bolşeviklər getdikdən sonra Rusiyada hökumət təşkili məsələsi müzakirə edilir.

* 32 min nəfərlik İngiltərə ordusu Kölnə gəlmişdir.

* Berlindən verilən xəbərlərə görə, Müttəfiqlər istəyirlər ki, hökumətə bir ultimatum təqdim edərək bütün şuraların ləğvini tələb etsinlər. Bu vaxt zərfində Almaniyaya ərzaq buraxmayıb Müttəfiqlər qoşunları içəri doğru gedəcəklər.

AZƏRBAYCANDA

Gəncədə

Gəncə Bələdiyyə Məclisi, dəmir-yolu mövqifinə [stansiyasına] gedən yolların təmiri üçün aparılan-gətirilən mallara put vergisi təyin etmək istəyir. Qubernator bu barədə Daxiliyyə Nəzarətinə məlumat vermişdir. Daxiliyyə naziri həzrətləri Şurayi-Vükəlaya [Nazirlər Şurasına] təqdim üçün məruzə hazırlayır.

Qarabağ hadisəti

Hökumət, Gəncədən böylə bir teleqram almışdır:

“İngiltərə-Fransa heyəti müsəlman qoşunları və Andranik dəstələrini müharibəni bitirməyə dəvət etdikdən sonra müsəlmanlar müdafiə xətlərini buraxıb getdilər. Quldur Andranik bundan istifadə edərək Türkiyə və Qafqaziya ermənilərindən mürəkkəb dəstələrinə, köylü ermənilərlə bərabər, müsəlman kəndlərinə hücum etmək əmrini verir. İşarəyə görə bütün ermənilər qalxıb yaxın müsəlman kəndləri üzəri-

nə düşərək vəhşiyənə bir surətdə müsəlmanları kəsməyə başlamışlar. Bunlar qadınların döşlərini kəsib səbilərin [uşaqların] ağzına qoyurlar. İki nəfər qadını soyundurub buraxmışlar.

Kanuni-əvvəl [dekabrın] 9-da 12-dən ziyadə müsəlman kəndlərini xarabə etmişlər. Hal-hazırda 10 nəfər müsəlman qadını ermənilərin əlində əsir-dir. Rica edirəm ki, qoşun göndərsiniz.

Zəngəzur qəza qaimməqamı:

Məliknamazəliyev

11 kanuni-əvvəl saat 21:55 dəqiqə”

Qarabağa heyət əzimi [gedişi]

Daxiliyyə naziri Qarabağa doktor Mehmandarov cənabları naminə bu məzmununda bir teleqram göndərmişdir:

“Bu gün Qarabağ və Gorusa mühəndis Rüstəm bəy Sultanovun məiyəti [müşayiəti] ilə İngiltərə heyəti əzim olmuşdur [yola düşmüşdür]. Bunlarla bərabər, iki dənə də zirehli avtomobil göndərilir. İngilislərin bir hissəsi mühafizədən ötrü Şuşada qalacaqdır.

Daxiliyyə naziri: Cavanşir”

Gürcü və erməni toqquşması

* Sanain mövqif [stansiya] naçalniki, Dəmiryol nazirinə teleqraf etmişdir ki, dəmiryol mövqifi, quldur dəstələri tərəfindən atəşə tutulmaqdadır. Mövqifdə dayanan türk dəstələrini əzməkdən ötrü dağlardan böyük daşlar yuvarladılar. Mövqif naçalniki türk əsgəri dəstələrini mövqifdən çıxar-

maqdan ötrü paravozla iki konduktor dəstəsi göndərilməyi xahiş etmişdir.

* Dəmiryolu Nəzarətindən alınan məlumata görə, kanuni-əvvəlin 9-da Sanaində vaqə olan toqquşmada gürcülər tərəfindən üç nəfər qətl, bir nəfər ağır və üç nəfər yüngül surətdə yaralanmışdır. İki nəfər dəxi xəbərsiz itmişdir. 5600 patron atılmışdır.

* Birinci nömrə zirehli qatar naçalnik Xunçiya zirehli qatarlar ərkanihərbinə [qəragahına] xəbər verir ki, kanuni-əvvəlin 9-da, səhər saat 8-də gürcü dəstələri Uzunlar kəndinə getmişdir. Yolda həmin dəstə, dağda olan ermənilər tərəfindən atəşə tutulmuşdur. Gürcülər zirehli qatardan top və pulemyot atəşi ilə cavab vermişlərdir. Gürcü piyada dəstəsi dağa çıxıb bilməyib, pulemyotçu yaralandığına görə bir pulemyot buraxıb geri çəkilmişdir. Gürcü piyada qoşunu şiddətli surətdə xəsarətə və tələfata düşər olmuşdur. Ermənilər dağdan böyük daşlar yuvarlatmaqla top gülləsi ilə dolu olan üç dənə Türkiyə vaqonlarını partlatmışlardır. Mövqif uçub dağılmışdır. Ayrımla Sanain arasında bilaaram [aramsız] zirehli qatar hərəkəti lazımdır.

MÖVLUDİ-NƏBİ MÜNASİBƏTİLƏ

**“Və mən yüəzzim şəairə-İlahi
fəinnəha min təqval-qülob”**

Cənabi-Rəsuli-Əkrəm Məhəmmədül-Mustafa həzrətlərinin yövmi-məs-

udi-mövludu [xoşbəxt mövlud günü] rəbiüləvvəl ayının 12-sində vaqə olmaq münasibətilə, ümum müsəlmanlara fərz və lazım görülür ki, o zati-cəlilüs-sıfatın [ali rütbəli zatın] şərəfinə həmin gündə kəsb və ticarəti tərək qılıb, kamali-meyl və rəğbət və nəhayət şövq və məhəbbətlə ictimə edib [yığışib], vücudi-mübarəkin mənəqibi-həyatıyyəsinə [tərifləyiq həyatına] dair müzakirətdə bulunmaqla şüari-islam təzim olunsun [islamın qaydalarına hörmət edilsin].

Fəlihəza [buna görə], müsəlman qardaşlardan rica və təmənni edirəm ki, yövmi-mövludda saat 12-də Tağiyevin Ünas [qız] məktəbində cəm olub, eydi-millini [milli bayramı] tən-tənə və cəlal ilə icra qılaraq, vəzifeyi-diniyyələrini [dini vəzifələrini] əmələ gətirib, Həzrəti-xətmi-mərtəbətin [ən uca mərtəbəli həzrətin] xəsəisi-aliyyə-sindən [ali xislətlərindən] camaata məlumat verməklə, cəşni-möhtərəmi [möhtərəm bayramı] xitama yetirələr.

*Şeyxülislam: Axund Ağə
Ağəalizadə*

Eydi-mövlud [mövlud bayramı]

Bakı müsəlman ruhani “Səadət” idarəsi Həzrəti Məhəmməd səlləlləhü əleyhin eydi-mövludu münasibətilə düşənbə [bazar ertəsi] günü kanuni-əvvəlin [dekabrın] 16-da (rəbiüləvvəl ayının 12-si) saat 12 radələrində Azərbaycan Parlamanının salonunda (Nikolayevski soyaq, sabiq Aleksandriya müsəlman ünəs [qız] məktəbində)

cəşn bərpa edəcəkdir [məclis tərtib edəcək]. Möhtərəm zəvatdan [şəxslərdən], “Səadət” mədrəsəsi nəfinə [xeyrinə] ianələr qəbul olunacaqdır. Xüsusi dəvətnamələr olmadığından, ümum camaatın təşrif gətirməsi rica olunur.

İttihad məktəbində

Rəbiüləvvəl ayının 12-də, düşənbə günü saat 10-da, eydi-mövlud münasibətilə məzkur [adı çəkilən] məktəbin şagirdləri tərəfindən “Sənduqçeyi-mütəəllimini-İttihad” [“İttihad tələbələri sandıqçası”] nəfinə [xeyrinə] olaraq Mirzə Rzaqulu xan cənablarının 6 pərdəli “İntiqami-həqiqi” nam drama[sı] mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır.

Qeyd: Bu tamaşaya ancaq məktəblilər gələ bilər.

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Türkcə kitabxana

Bakı şəhəri azəri türklərinin mədəniyyət mərkəzi olduğu halda, bu vaxtadək bir dənə də olsun layiqli türk kitabxanası və qiraətxanası yoxdur. Bunu nəzəri-etibara almış Xəzər müstəhlikin [istehlakçılar] ittifaqı “Kooperatsiya”nın kitabxana şöbəsi Bakıda türkcə daha bir kitabxana açmağı təhti-qərara almışdır. Bu məqsədlə “Kooperatsiya”nın kitabxana şöbəsi, türk və Azərbaycan şivələrində ədəbiyyat, tarix, sənaye, kooperasiyaya dair, çocuqlara məxsus, həmçinin dərslər kitabları

almağa şüru etmişdir [başlamışdır]. Hər kəsdə müfid [faydalı] türk kitabları olarsa, kitabxanaya verilmək təklif edilir. Xahiş və müavinət etmək istəyənlər “Azərbaycan” qəzetəsi kantorasında Əliəkbər Heydərzadə cənablarına müraciətən məlumat ala bilərlər. (Telefon nömrə 6-19)

Bakı Sənaye məktəbində

Bakı Sənaye məktəbinin “Türk mütəəllimləri [tələbələri] cəmiyyəti”, birinci siniflərdə oxuyan zəif arxadaşları üçün xüsusi sənaye kursları açmağı və mümkün olarsa, yavuş gələcəkdə o kursları “türkcə ümumi kurslarına” çevirməyi qərara almışdır. Bundan başqa, həftə günləri türkcə ədəbi, tarixi və fənni mühazirələr verəcəkdir. İlk mühazirəni Məhəmmədzadə Mirzəbala, “Azərbaycan tarixi və ədəbiyyatı” mövzusunda oxuyacaqdır.

Bəşarəti-ədəbiyyə [ədəbi muştuluq]

Qafqaziyamızın şairi-şəhiri [tanınmış şairi] Əbdülsəlimzadə Məhəmməd Hadi əfəndinin “İnsanların tarixi faciələri” yaxud “Əlvahi-intibah” nam əsərinin birinci cüzü təb’dən [çapdan] çıxaraq saheyi-intişara [yayıma] qonulmuşdur. Mütaliəsini qariat və qarenikirama [möhtərəm qadın və kişi oxuculara] tövsiyə edirik.

Əsərin fūruxt məhəlləri [satış yerləri]: 1) Spasski caddədə “Turan” mətbəəsində; 2) Parapetdə “Məktəb” mağazasında; 3) Bazarnı küçədə komişyonçu Paşa Qasımzadənin dükanı.

Müttəfiqlər qoşunlarının vürudu [gəlişi]

* Kanuni-əvvəlın [dekabrın] 12-də Ənzəlidadən “Kazbek” nam [adlı] vapor Bakıya varid olmuşdur [gəlmişdir]. Vaporda ingilis qoşunu və ləvazimatihərbiyyə gətirilmişdir.

* Cümə günü kanuni-əvvəlın 13-də Tazəşəhərdən “Prezident Kruqer” vaporu İngiltərə qoşunu gətirmişdir.

Hərbi məhkəmə

Kanuni-əvvəlın 9-da hərbi məhkəmədə aşağıda əsamisi mündəric əşxasın [adları yazılan şəxslərin] işlərinə baxılmışdır.

1. Qriqorov: müsəlləh [silahlı] soyğun yapıdığı üçün bir sənə həbsxanaya alınır.

2. Martirosov: müsəlləh soyğun yapıdığı üçün altı ay həbsə məhkum edilir.

3. Yegnararov: müsəlləh soyğun yapıdığı üçün edama məhkum olunur.

4. Avakov: müsəlləh soyğun yapıdığı üçün edam edilir.

5. Vaxlamov: küçələrdə güllə atdığı üçün və iki adam yaralandığı üçün gülləbaran ediləcək.

Edam cəzasına məhkum edilmiş üç nəfər Bayıl xəstəxanasında kanuni-əvvəlın 13-də ikisi asılıb, birisi güllələnmiş.

HADİSAT [HADİSƏLƏR]

Postanın qarət edilməsi

Bakıdan Şəkiyə təyin edilmiş postada, məktubattan əlavə 400000 rub-

lə pul da aparılmışdır. Bir dəstə müsəlləh [silahlı] cani Merkuryevski və Budaqov küçələrinin küncündə postanı əhatə edib təhdidlə pulun yerini göstərməyi tələb etmişlər. Pullar, taxta posta qutusunda olduğu halda posta qulluqçusu məktubat torbasını göstərir. Canilər bununla iktifa edərək [kifayətlənərək], məktubat torbasını götürüb gizlənmişlər. Pul yerində qalmışdır. Canilər tövqif [həbs] edilməmişlərsə də, planları və hansı millətdən olduqları kəşf edilmişdir.

Meyit tapılması

Kanuni-əvvəlın [dekabrın] 10-da, saat 4 radələrində, Musa Nağıyev mədəni ilə “Rapid” zavodları miyanında [arasında] 25 yaşında naməlum bir şəxsin meyiti tapılmışdır. Meyitin qarınında 8 xəncər yarası vardır. Məqtulun kim olduğu naməlum qalmışdır.

ƏRZAQ İŞLƏRİ

* Azərbaycan Hökumətinin qərar-dadına görə, Ərzaq nazirinin baş vəkili, Şəhər Ərzaq İdarəsinin hesab dəftərlərini, kassasını, ərzaq anbarlarını və anbarlarda olan malı və hamı haqq-hesabı Ərzaq Nəzarəti ixtiyarına təzliklə təhvil verməsi barəsində və Ərzaq nazirindən icazəsiz anbarlardan mal və ərzaq buraxılmaması xüsusunda yazıb Şəhər Ərzaq İdarəsinə məlum etmişdir.

* Şamaxı və Cavad uyezdlərində türk komandası [ordusu] hazır etdiyi

ərzaq yüklərini onlardan təhvil alıb Gəncəyə aparmaq üçün Ərzaq Nəzarətinin Gəncə quberniyası vəkili Hacıbababəyova Nəzarətdən vəsiqələr verilmişdir. Odur ki, Nəzarətin baş vəkili bu barədə Türüq və Məabir [Nəqliyyat və Rabitə] nazirinə yazıb xahiş edir ki, həmin vəkil ixtiyarına ərzağı aparmağa lazım olan qədər vaqon verilməsi barəsində dəmiryol naçalniklərinə cənab nazir sərəncam etsin.

* Dördüncü Rus-Müsəlman şəhər məktəbi füqərası arasında paylamaq üçün həmin məktəbin nazirəsi Sübhanqulovaya Tağıyev fabrikasında 400 arşın bez almaq üçün Ərzaq Nəzarəti icazənamə verdi.

* Hökumətin qəradadına görə, Azərbaycan Cümhuriyyətində qoşuna lazım olacaq yetmiş beş min arşın bezdən hələlik on min arşın verilməsini Ərzaq Nəzarətinin baş vəkili yazıb Tağıyev kontoruna məlum etmişdir.

* Ərzaq Nəzarətinin baş vəkili Gəncə Bələdiyyəsinin Ərzaq şöbəsi sədri Cahangir bəy Əliyevə yazıb xəbər verir ki, şəhər və ətraf kəndlərə kağız arşın malı göndərilməsi barəsində Nəzarət əncam etmişdir.

* Kanuni-əvvəlin [dekabrın] 12-də dəmiryolu ilə Bakıya varid olan [gələn] ərzağın miqdarı:

Buğda 6566 pud;
Un 275 pud;
Kartof 733 pud;
Arpa 7182 pud;
Saman 600 pud;
Odon 750 pud.

Kanuni-əvvəlin 13-də:

Buğda 5556 pud;
Un 1138 pud;
Kartof 750 pud;
Arpa 3517 pud;
Saman 405 pud.

* Mərkəzi Ev Komitəsindən əhaliyə təqsim [paylamaq] üçün alınan düyü, kanuni-əvvəlin 16-dan etibarən saat 9-dan 2-dək ikinci dairə ev komitəsi cənbindəki [nəzdindəki] dükandan verilməkdir (Böyük Krepostnaya, nömrə 47). Birinci və ikinci günlərdə fəqət 4-lə 5 podrayonlara verilməkdir.

DEMOKRATLAR MÜŞAVİRƏSİNDƏ

Kanuni-əvvəlin [dekabrın] 12-də Demokratlar müşavirəsi iniqad etmişdir [baş tutmuşdur].

Müsəlmanlardan “Hümmət” firqəsi nümayəndəsi, “Müsavat” və “Sosialistlər bloku” nümayəndələri iştirak edirdilər. Kadetlər, “Yedinstva” və Erməni Xalq Azadlığı firqəsi iştirak etməmişlərdir.

“Znamya truda” qəzetəsinin cərimə edilməsinə görə etiraz qətnaməsi qəbul edilmişdir. Sonra aşkarən edam cəzasını ləğv üçün iqdimatda [təşəbbüsdə] bulunmuşdur.

Axirüləmr [axırda] qətnamələr oxunur. Birinci qətnaməni İctimaiyyuni-İnqilabiyun [Sosialist İnqilabçılar] firqəsi namindən [Sako] Saakyan təklif edir:

“Rusiyanı məskun edən millətlərin

mədəni, tarixi, iqtisadi mənafeyi Rusiya daxilində federasiya üzərində öz müqəddaratlarını həll etmək lazım gəlir. Rusiyada işbu əsaslar üzərində hökumət təşkil ediləndə bütün millətlər, bütün hökumət ixtiyaratını öz əllərində saxlamalıdırlar.”

“Müsavat” firqəsinin qətnaməsini Şəfi bəy Rüstəmbəyov elan edir. “Müsavat” firqəsi Rusiyanın tamamiyyəti əsasını qəbul edir, fəqət Rusiyanın əhvali-siyasiyyəsini qorxulu və irticanın qalib gəlməsini nəzəri-etibara alaraq Rusiyada mütləqiyyət və cahanqirlik [imperializm] təcidi [bərpası] ehtimalı ilə işbu qətnaməni təklif edir:

1) Rusiyada demokrat əsasları üzərində hökumət təşkilinədək müstəqil Azərbaycanın Rusiyaya olacaq əlaqəsi məsələsini açıq buraxır. Ümumi demokratik əsas üzrə Azərbaycan xalqının ixtiyarı ilə əmələ gəlmiş Azərbaycan istiqlaliyyətini müdafiə edəcəkdir. Firqə, bütün demokratiyanı Parlaman və hökumət iştirakı ilə işbu istiqlaliyyətə yardım etməyə dəvət edir.

2) Firqə, Azərbaycan məsələsinin beynəlmiləl əhəmiyyəti haiz olduğunu [daşdığı] etiraf, Ümumi Sülh Konfransında həll edilməsini qəbul edir.

3) Qafqazıyanı məskun edən millətlər miyanında [arasında] dostluq bərpa etmək və ixtilafı məsələləri sülh təriqi [yolu] ilə həll etmək üçün firqə, Qafqaziya dövlətlərinin konqresi dəvətini lazım bilir.

Qətnamələr oxunduqdan sonra, qətnamələrə baxmaq üçün beynəl-

firqə [partiyalararası] bir komiyaon təşkil edilmək təhti-qərara alınır. Bu komiyonda firqələrdən birər nümayəndə olacaqdır. Komiyon bütün qətnamələrə baxdıqdan sonra bir ümumi əsas qəbul edəcəkdir ki, bərabər çalışmaq mümkün olsun. İşbu komiyonun birinci iclası kanuni-əvvəlin 14-də, saat 5-də “Metropol”da iniqad edəcəkdir. Əlavə, Bakıdakı mart hadisatını təhqiq edib müqəssirləri cəzalandıрмаq qəsdilə də bir beynəlfirəq komiyonu təşkil etmək təhti-qərara alınmışdır.

Qət edilmişdir ki, bütün Qafqaziya millətləri və Qafqaziya hökumətlərinə müraciətən, ixtilafı məsələlərin sülh və ya həkəm [arbitr] təriqi ilə həll edilməsi təklif edilsin.

TEATRO VƏ MUSIQI

Düşənbə [bazar ertəsi] günü rəbiül-əvvəl ayının 12-də (dekabrın 16-da) mövludi-nəbi münasibətilə Azərbaycan Hökuməti Teatrosunda Hacıbəyli Qardaşları Müdiriyyəti tərəfindən bu mövsümdə əvvəlinci dəfə olaraq mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır Zülfıqar bəy Hacıbəyli yazmış olduğu məşhur “Evliyən subay” operettası. Hacı bəy rolunu ifa edəcəkdir məşhur komik Hacığa Abbasov.

Biletlər satılmaqdadır.

Ayaqqabı

M. Rafayeviçin gön və ayaqqabı satan komiyon ticarətxanası (Starı poçtovı küçə nömrə 20, telefon 31-11) elan edir ki, ticarətxanada külli miqdarda zənanə və mərdanə [qadınlara və kişilərə məxsus] lakirovanni və şevro çəkmələr və tuflilər və uşaq çəkmələri mövcuddur. Qiymətlər münasibdir.

2604

Xəzər müstəhlikin ittifaqı

“Kooperasiya”nın kitabxana şöbəsi

Türkcə ədəbiyyat, tarix, coğrafiya, sənaye və kooperatsiyaya dair və həmçinin çocuqlara məxsus kitablar, məktəb kitabları, jurnal alır. Arzu edənlər Parapetdə “Azərbaycan” qəzetəsi kantorunda Əliək-bər Heydərzadəyə müraciət etməlidirlər. Telefon: 6-91.

b/24 3 – 1

Müdir və baş mühərrir:
Ceyhun bəy Hacıbəyli

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Qismi-rəsmi

səh. 253. “7 kanuni-əvvəl 1334”: Burada il, rumi təqvimlə göstərilmişdir; miladi təqvimlə 7 dekabr 1918-ci ilə uyğundur.

Azərbaycan

Məclisi-Məbusanında

səh. 264. “...və inqilabın rəhmətlərindən olan cümlə hürriyyətlərin iadə edil-məsini tələb edirik.”: qəzetdə “rəhmətlərindən” yerinə “zəhmətlərindən” getmişdir.

səh. 265. “...mümaniət olmamalı, maddi və qeyri yadımlarda bulunmalıdır.”: Mətnin bu hissəsi qəzetdə belə getmişdir: “...mümaniət olmamalı və qeyri maddi və yadımlarda bulunmalıdır.”

Teleqraf xəbərləri

səh. 265. “Stokholmda müntəşir «D. N.» qəzetəsi...”: “Daqens nyuheter” qəzeti nəzərdə tutulur.

Azərbaycanda:

Qarabağa heyət əzimet

səh. 266. “...doktor Mehmandarov cənabları...”: Kərim bəy Mehmandarov nəzərdə tutulur.

Azərbaycanda:

Gürcü və erməni toqquşması

səh. 267. “Ayrum ilə Sanain arasında bilaaram zirehli qatar hərəkəti lazımdır.”: “Ayrum” deyərkən, Tiflis quberniyasının Loru-Borçalı qəzasında, indiki Ermənistan ərazisində yerləşən Ayrum (Böyük Ayrım) şəhəri nəzərdə tutulur.

Mövludi-nəbi münasibətilə

səh. 267. “Və mən yüəzzim şəairə-llahi fəinnəha min təqval-qülub”: “Quran”ın “Həcc” surəsinin 32-ci ayəsindən bir hissə. Mənası: “Və hər kəs Allahın mərasiminə hörmət etsə, bu, şübhəsiz ki, qəlblərin təqvasındandır.”

Ayaqqabı

səh. 272. “Şevro”: əsasən dəri ayaqqabı istehsalında işlədilən yumuşaq keçı dərısı.